

d'andar di corpo» (*ha i pondi*, en un receptari florentí del S. XVI, *mal del pondo* id., Petrocchi), Bergamo *mal de pont*; i, d'altra banda, sic. i cal. *punna* «crucio» (Guarnerio, *RILomb.* XLIII, 625; «dispiacere» Alessio); encara que hi ha un it. antiq. *ponzare* «fare uno sforzo, piú di tutto per scaricare il ventre o per partorire», documentat en un *Trattato delle segrete cose delle donne*, S. XVI, que Prati dóna com a provinent de PUNCTIARE, sembla més probable que l'hàgim d'equiparar amb l'engad. *punser*, Comèlico, Mòdena i Como *ponse*, que Jud (*ZRPb.* xxxviii, 29; *REW*, 6646) explicà enginyosament com a derivats d'un antic alpino-romànic *ponz provinent de PONDUS, acus. 'pes (en balança)' PONDUS.

1 Quant a *fer pons* 'panteixar, estar-se morint (els aucells)' i a *pons* 'a poc a poc, amb dificultat', això no té cap valor, puix que no figura en els Lab. 1840-1888, i és per tant un afegit dels que hi feren els bastaixos mal pagats per Salvat en l'ed. posterior, tots ells malentesos, inventats o adaptacions abusives de mots no catalans.

PONDRE, del ll. PŌNĒRE 'posar', especialitzat pel català en els sentits de 'dipositar els ous' i de 'deposar-se el sol arran de l'horitzó'. □ 1.ª doc.: orígens.

Pondre's el sol: «Quant fo entre ora nona e vespre, enfortís la mar --- e cant venc --- prop del vespre, ans que'l sol se pongués, cessà lo vent, e al cessar que féu lo vent, veem la yla de Maylorques, e destriam la Palomera e Sòller e Almeruñ», Jaume I (Ag., 92, § 56); «lo gitaren al foc qu'èls avian fet, sí gran que durà del matí tro al sol post; e --- trobaren lo prom --- la carn nete e sane --- e ancare la camisa --- no pas cremade», Reixac (*Questa*, 89.32); «combateren de hora de migdia e tota la nit fins a l'endemà, que'l sol se volia *pondre*, vint-e-set batalles se donaren; e --- dix Tirant: —yo-t pendré o morré!», JoMartorell (Ag. II, 308.6f.).

En un altre passatge entenc que hi ha un joc de paraules, en què un dels interlocutors usa *pondre's* en sentit metafòric, per 'colgar-se, perdre's (de vista, de força, com un sol que es pon)', i l'altre fa veure que entén 'posar-se, col·locar-se' amb el sentit llatí, italià i castellà del mot: «Dix Tirant: Yo-m só ris d'una demanda que Felip huy tot lo dia me fa --- 'quina cosa és amor, e d'on procceix?', segona --- 'hon se *pon* amor?' --- Yo no sé --- però creuria que los ulls són missatgers del cor --- los cinc senys --- fan tot ço que ell los mana ---» (Ag. I, 347; *Riq.*, 275): és clar que hem de tenir present que això passa a Sicília i entre gent bilingüe.

Pondre ous [S. XIV, trad. d'Ibn Wáfíd]; «per llurs mamelles / servir gentils / --- / dides hi loguen; / sos fills alloguen / com la cuquella: / sos ous *pon* ella / en nius estranys», JRoig (*Spill*, 9066); «un hom havia una oca qui quescun dia li *ponia* un ou, e pensant --- que la oca tenia tots los ous justats dins lo ventre, ell obrí la oca, perquè tots los ous cuydava haver en una hora, e --- per la sua gran cuyta e peguesa havia perduda la ocha --- e los ous», *Recull*

d'Eximplis d'Ag., § 279.

La major part de les llengües romàniques han conservat el ll. PONERE 'posar' amb gran amplitud semàntica, igual o poc menys que en llatí, mentre que les dues llengües de França l'han restringit a la posta d'ous (oc. ant. *ponre ous*, ja en el S. XIII, Appel, *Chr.*, 125.99, 101, 102; Rayn. IV, 610; PSW VI, 455; *TdF poundre*; *REW*, 6647; *FEW* IX, 164-8); i el català, al mateix i a la posta del sol (fr. *se coucher*, oc. *se colgar*). Aplicat als ous es troba en totes les llengües hispàniques i gèl·liques, en els Alps i en alguns parlars del Nord d'Itàlia, però en les altres llengües va llavors normalment acompanyat del complement *ous*, mentre que la restricció explicada ha fet que a França i entre nosaltres es pugui usar en construcció absoluta: *la poule pond, la gallina pon*. Així fins a l'Empordà: «Tu faràs, diuen, com les gallines de Marzà, que van a *ponre* a Garriguella --- Empordanès: --- ets tu l'eterna gallina de Marzà, la que escampes per tota la terra catalana el do inestroncable de la teva energia», Coromines (*Gràcies* --- XVII, O. C., 937).

Ross.: «El brave Salvador tenia una muller / qu'era una terrible guardada: / xerrant del matí a la tarda / se sabia pas guardar ré / --- / pel veïnant arreu ho contava / --- aqueixa xerradissa al nostre home enfadava / --- / Mi 'ci qui'un matí se li posa: / Rosa, / --- anit som fet un ou! / Ho diguis pas a cap veïna / --- / me tractarien de gallina / --- / Mes tot just l'home vén de li girar l'esquena / --- / —Sabes pas lo que tinc? —No —l'altra li respon—. / —I bé tinc un home que *pon*. / —Mare de Déu...! --- en lloc d'un ou n'hi posant tres --- / I la nova, en passant de porta en porta, / --- / cada u n'hi afegint del seu, / antes de la fi del dia / ben prop d'un centenar n'hi havia / --- tot se va descobrir / i tothom va tractar la Rosa de barjaula ---», Saisset (*Catal. d. R.*, 208).

També el ross. hi té, doncs, una o oberta, com per tot en cat.: va tornar-s'hi, segons la llei fonètica de les inicials que vaig establir a *LleuresC*, 190. Com ho demostren les rimes, no solament allà sinó a tot el domini lingüístic o quasi (si bé és sabut que en ross. tota o no tornada *ú* sona amb timbre molt poc obert i pot tenir l'efecte acústic d'una tancada). Igualment, i ja d'antic en el P. Val.: «Perqué lo gall qu'és mal granat / per a lavor, / molt poc li val ser cantador, / puix no fa *pondre*, / i per ço-s deu lo vell *dispondre* / --- / que dels desigs faça comanda / o cessió, / als que-y daran millór rahó / ---», *Somni de J. Joan*, v. 2985.

DERIV.: *Ponent*: abreujament de *sol ponent*, oposat al *sol llevant*, renovació, amb material romànic, de la mateixa idea expressada en totes les llengües (ll. *oriens, occidentens*, de *oc* + *cadere, occasus*), com ho diu encara el llenguatge conservador: «del mar la cadireta, / sols per rentar l'Atlàntida d'un crim, s'aixecarà / --- / sos turons, que com arbres de nau en lo naufragi / cauran romputs, tremolan a cada sol *ponent*, / --- / ab gran panteix espera quelcom d'horrible 'l món: / y al cop esportellant-se la serra, ses entranyes / mostra al sol, que entre boyra per sempre se